

Ulrich Horst OP i Ambrosius Karl Ruf OP. Mainz 1982. Stranica 262.

Dogma o nepogrešivosti papinoj, izglasa-na na I. vatikanskom koncilu, još je uvijek predmet žučljivih i strastvenih diskusija za i protiv dogme. Dokaz je tomu i knjiga *Wie der Papst unfehlbar wurde* (Macht und Ohnmacht eines Dogmas) koju je napisao i kod Pipera 1979. godine objavio August Bernhard Hasler. Knjiga je bila bestseler (1980. godine već je moralo izići drugo izdanje). Hasler je kao član Vatikanskog sekretarijata za jedinstvo kršćana (1966–1971) iskoristio sve mogućnosti i istraživao vatikanske arhive o I. vatikanskom koncilu, poglavito o pitanju proglašenja dogme papine nepogrešivosti. Bili su mu pri ruci i neki najnoviji arhivski izvori. Na novinarsko-senzacijski način iznosi vrlo neugodne nape-tosti između manjine „infalibilista“ i većine koji su ispočetka bili protiv proglašavanja te dogme, napetosti koje su ipak bile nadvladane i dogma je 18. srpnja 1870. bila proglašena. Osobito je negativno ocrtao lik pape Pija IX. (1846–1878) ističući razne manipulacije koje je po njemu taj papa činio da bi progurao pro-glašenje dogme. Čak je stavio u pitanje i nje-govo psihičko zdravlje.

Ova knjiga *Unfehlbarkeit und Geschichte* Ulricha *Horsta* je protuteža prvoj knjizi. Horst je imao u vidu Haslerovu knjigu i htio poka-zati kako je razvoj dogme o nepogrešivosti pape počeo već u kasnom srednjem vijeku. Počeo je tu povijesnu istragu s djelom Mel-chiora Canoa *Loci theologici* i s Bellarmino-vim djelom *Controversiae*. Posebnu je pažnju posvetio dominikanskim teolozima 17. i 18. stoljeća, koji su se zalagali i u svojim djelima izlagali istinu o papinoj nepogrešivosti. Prvi je među tim teolozima naš Dubrovčanin Johan-nes Stojković de Ragusa. Zatim je dosta op-sežno tumačio teološka djela Pietra Ballerinija i njegovu diskusiju s galikanskom ekleziologi-jom i djelo Maura Capellarija (kasnije papa Grgur XVI) *Il trionfo della Santa Sede e della Chiesa* u kojem se također jedan teolog zalaže za papinu nepogrešivost. Vrlo je zanimljivo i za diskusiju korisno Horstovo izlaganje nepo-grešivosti u tumačenju galikanskih episkopa-lista, (s Bossuetom na čelu), koji bijahu protiv papine nepogrešivosti; Pietra Tamburinija (koji se zalagao za demokratizaciju Crkve) i njemačkih teologa iz 18. i 19. stoljeća (koji su se zalagali za državnu Crkvu). U zadnjem

poglavlju iznosi razloge za proglašenje dog-me o nepogrešivosti. Tumači izlaganja kardi-nala Gudidija, votum kardinala Bilija i relaciju Gassera. Horst je sabrao i vrlo izdašnu biblio-grafiju o papinoj nepogrešivosti te na kraju knjige dao predmetno kazalo.

Ova knjiga o papinoj nepogrešivosti nepri-strano i objektivno pokazuje povijesne razlo-ge za dogmu i znalački analizira navedene teo-loge koji su zastupali tu teološku tvrdnju o ne-pogrešivosti već davno prije nego ju je ijedan ekumenski koncil službeno proglasio kao dog-mu. Knjigu preporučamo studentima teologije i svećenicima koji se bave ekleziološkim pita-njima.

Adalbert REBIĆ

FRIEDHELM HENGSBACH SJ, DIE ARBEIT HAT VORRANG. Eine Option katholischer Soziallehre. Niz: Arbeiterbewegung und Kir-che, sv. 5. Mainz 1982. Stranica 314.

Ova je knjiga sasvim slučajno dovršena iste godine kad i Papina enciklika o radu *Laborem exercens* (rujan 1981). No, dok rimski doku-ment na proročko-vizionarski način daje pred-nost radu, dotle ova knjiga temu rada obrađu-je na razini diskusije koja je zadnjih godina potaknuta u SR Njemačkoj. Tako autor o prednosti rada diskutira „od dolje“, okrenut problemima koje postavlja suvremeni svijet.

Knjiga je plod zajedničkog rada, mnogih seminara i sastanaka Katoličke radničke mla-deži, Kolpinga, Cardijna radničkog pokreta i slično.

U prvom poglavlju (Rad – temeljna vred-nota u društvu, str. 9–45) pisac istražuje vri-jednost rada i odnos društva prema njemu. U drugom poglavlju razjašnjuje pravo svakog čo-vjeka na rad (Pravo na rad, str. 46–82). U tre-ćem poglavlju raspravlja o prekidu rada (engl. strike, štrajk) kao sredstvu radničke klase u borbi za svoja prava. U četvrtom poglavlju iz-laže pitanje izobrazbe i učenja radnika (137–179). U petom poglavlju iznosi misli o huma-nizaciji rada, o humanizaciji čitava čovjeka kao radnika (180–227). U šestom poglavlju pisac poseže za osjetljivim pitanjem suodluči-vanja radnika u poduzećima (samoupravljanje se još s time ne poklapa). U tom kontekstu iz-nosi strukturu kapitalističkog poduzeća i raz-

ne modele poduzeća (paritetsko, laburističko i slično, 228–273). U sedmom i posljednjem poglavlju iznosi katoličku društvenu nauku, ono što ljudi očekuju od katoličke društvene nauke i što im ona nudi. U tom okviru iznosi i tumači tri tipa katoličke društvene nauke (274–306). Na kraju djela pisac donosi i izobilnu literaturu o pitanju rada i katoličke društvene nauke. Vrlo je korisno i predmetno kazalo (vrlo razrađeno) na kraju knjige (309–314).

Zajedno s knjigom *Sinn und Zukunft der Arbeit* ova knjiga može poslužiti studentima i onima koji se zanimaju za katoličku društvenu nauku kao polazište za studij katoličke društvene nauke.

A. Klenovac HUMSKI

WOLFGANG KLEIN-WERNER KRÄMER, SINN UND ZUKUNFT DER ARBEIT. Konsequenzen aus Laborem exercens. Niz: Arbeiterbewegung und Kirche 4, Mathias-Grünwald Verlag Mainz 1982, stranica 637.

Papina enciklika *Laborem exercens* izazvala je živu diskusiju unutar i izvan Crkve. S jedne strane iznenadila je jasnoća etičkog gledišta: rad pripada čovjekovoj egzistenciji, on se ne može stoga promatrati samo kao privredna vrednota (u kapitalu i u tehnici). Prava i interesi radnika su ispred interesa kapitala. S druge strane, u dokumentu se ide za tim da se to vlastito gledište i vlastita praksa uskladi s etičkim postulatima.

Knjiga predstavlja zbornik radova, u kojima se obrađuju pojedina pitanja iz Papine enciklike LE. Osmišljavaju rad i njegovu vrijednost, raspravljaju o pitanju žene u odnosu na rad, pitanju stranaca, problemima naše suvremene tehnologije i zaštiti okoline. Idu za tim da rad učine ljudskijim u budućnosti.

U knjizi ima 13 radova. Vrijedno ih je nabrojati: 1) Čovjek kao subjekt rada (W. Kerber SJ, str. 18–26); 2) Za ljudskiji i pravedniji poredak rada (J. Schasching SJ, 27–35); 3) Upotreba biblijskih tekstova o radu u enciklici LE (J. Ebach, 36–47); 4) Enciklika LE u svjetlu političke teologije (48–58); 5) Enciklika ipak antikapitalistička? O tome kako treba shvatiti katoličku društvenu nauku poslije LE (H. Ludwig, 59–71); 6) Raditi za ljudskiji

svijet, Teologija rada u LE (W. Klein, 72–84); 7) Društvena odrednica ljudskog rada (F. Hengsbach SJ, 85–99); 8) Ženin rad u obitelji i u njezinu zvanju (U. Knapp i S. Metz-Göckel, 100–117); 9) Pravo na rad (B. Kuppler SJ, 118–130); 10) Podjela rada na individualno vrijeme (B. Teriet, 131–148); 11) Problematično prosuđivanje društveno nužnog rada (H. Hoefnagels SJ, 149–160); 12) Suodlučivanje prema LE (O. von Nell-Breuning SJ, 161–165) i 13) Suodlučivanje radničke organizacije po djelomično autonomnim grupama u novijim oblicima aktivnog sudjelovanja (str. 166–188).

Danas, kad se po radu mnogo raspravlja i unutar naše Crkve, ova će knjiga izvrsno doći ne samo studentima teologije (njima prije svega), nego i svim onima koji prate društvena gibanja i gledanje Crkve prema tim društvenim gibanjima. Knjiga zapravo predstavlja komentar enciklike LE pa je stoga preporučamo svima koji se ne samo praktično nego i teoretski zanimaju za rad.

A. Klenovac HUMSKI

WOLF DIETRICH BEHSCHNITZ, NATIONALISMUS BEI SERBEN UND KROATEN 1830–1914. Südosteuropäische Arbeiten, Band 74. Izdanje Südost-Institut München. Verlag R. Oldenbourg, München 1980. Stranica 423.

Knjiga *Nationalismus bei Serben und Kroaten* je prerađena doktorska disertacija WOLFA D. BESCHNITZA koja je još 1976. godine objavljena u Kölnu. Obraduje vrlo delikatno pitanje, pitanje nacionalizma kod Srba i Hrvata, pitanje koje je tako bolno razdvajalo narode u II. svjetskom ratu i zbog kojega su pali mnogobrojni ljudski životi. Pisac ide u korijene tog pitanja, u sredinu 19. stoljeća kada se zbivaju nacionalna buđenja južnih Slavena na Balkanu. U uvodu (str. 7–16) iznosi cilj svojeg pothvata i važnost nacionalnog pitanja Srba i Hrvata, kao i sadašnji kontekst tog pitanja u poslijeratnoj jugoslavenskoj državi. Pokazuje pojedine etape političkog razvoja nacionalnog pitanja od 1945. do 1972. godine u kojima se očituju razna strujanja (unitarizam, liberalizam, decentralizam, demokratski centralizam itd.). Kroz sve te etape nacional-